

— Pentti Rauhala —

PALVELEVATKO AMMATTIKORKEAKOULUT TYÖELÄMÄÄ?

Ammattikorkeakoulujärjestelmä on vielä nuori, vasta osittain vakinaistettu, ja etsii monella tavoin paikkaansa koulujärjestelmässä. Sille näyttää kuitenkin olevan selvä sosiaalinen tilaus, jonka aiheuttaa voimakas työelämän muutos ja osaamistarpeiden kasvu. Ammattikorkeakoulut palvelevat parhaiten työelämää huolehtiessaan riittävän tasokkaasta käytännön osaamisesta ja teorian kytkemisestä käytäntöön.

Nykyisten ammattikorkeakoulujen perustamisen lähtökohdat Suomessa ovat ennen kaikkea koulutuspoliittiset. Ylioppilaiden määrän voimakas kasvu on vaatinut opiskelijoiden lähtötasoa vastaavan koulutuksen lisäämistä. Samalla on pyritty kohottamaan ammatillisen koulutuksen tasoa. Yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen korkea taso on nähty sekä kansallisesa sivistysstrategiassa että elinkeinoelämän tulevaisuusvisioissa keskeisenä ja luontaisena Suomen kansallisen kilpailukyvyn vahvuutena. Ammattikorkeakoulututkintoja voidaan perustella erityisesti modernin työelämän muuttuvilla tarpeilla. Lähtökohdina ovat myös olleet ammatillisen korkea-asteen ja opistoasteen tutkintojen kansainvälisessä rinnastettavuudessa esiintyneet ongelmat.

Ajatus ammattikorkeakouluista ei ole uusi: jo 1970-luvulla esitettiin insinöörikorkeakoulujen perustamista. Tuolloiseen koulutuspoliittiseen

ajatteluun insinöörikorkeakoulujen perustamisajatus ei kuitenkaan mahtunut, vaan huomio kiintyi koko nykyisen toisen asteen koulutukseen uudistamiseen. Keskeisenä tavoitteena 1970-luvulla käynnistyneessä keskiasteen uudistuksessa olivat ammatillisen koulutuksen koostuminen laaja-alaisiksi peruslinjoiksi ja lukion kanssa tasavertaisen aseman saavuttaminen mm. jatko-opintomahdollisuuksia parantamalla. Insinöörikorkeakouluajattelulla on kuitenkin relevanssia myös tänä päivänä, kun keskustellaan teollisuuden ammattikorkeakoulusta.

Keskiasteen uudistukseen sisältynyt idealismi lukion ja ammatillisen väylän tasavertaisuudesta osoittautui katteettomaksi. Kaikesta huolimatta keskiasteen uudistus nosti ammatillisen koulutuksen uudella tavalla julkisuuden valokeilaan, kehitti koulutusta sisällöllisesti, lisäsi voimakkaasti ammattikasvatusta koskevaa tutkimusta ja nosti ammatillisen koulutuksen arvos-

tusta ja loi siten pohjaa myös ammattikorkeakoulujen toteuttamiselle.

Opetusministeriön tavoitteena on ollut (ja on edelleen) ammattikorkeakouluverkon rakentaminen pääsääntöisesti maakunnallisista, monialaisista ja opiskelijamäärältään suurista ammattikorkeakouluista (Opetusministeriön toimialan tulossuunnitelma 1998). Monialaista ammattikorkeakoulua on kritisoitu eniten tekniikan piirissä. (Ks. viite 1 sivulla).

Monissa muissa maissa ammattikorkeakoulu toteutui Suomea aikaisemmin. Vasta 1980-luvun lopulla aika oli kypsä ammattikorkeakouluidean etenemiselle. Finlandia-talolla 13.2.1989 pidetyssä seminaarissa julkistettiin sekä ammattikorkeakouluja että nuorisoasteen koulutusta koskeva koulutusvisio, joista nuorisoasteen koulutusvisio oli kiistanalaisempi. Vähemmälle huomiolle on jäänyt joustavan koulutusrakenteen kokeilu, joka toteutti pitkälti samoja periaatteita kuin nuorisoasteen kokeilu. Teknillisen alan joustavan koulutusrakenteen kokeilu käynnistyi syksyllä 1991 seitsemässä ammattioppilaitoksessa ja neljässä teknillisessä oppilaitoksessa. Joustavan koulutusrakenteen kokeilun tavoitteet olivat osittain samoja kuin ammattikorkeakoulukokeilussa ja nuorisoasteen kokeilussa, mutta se oli luonteeltaan enemmän opetussuunnitelmakokeilu, joka toteutui olemassa olevissa koulutusrakenteissa. (Ks. viite 2). Joustavan koulutusrakenteen periaatteet näyttävät toteutuvan 1990-luvun lopun toisen asteen koulutuksen opetussuunnitelma-uudistuksessa. (Rauhala 1994, 1-5).

Työelämän ristiriitaiset kehitystendenssit

Työvoiman tarvetta koskevat ennusteet osoittavat korkean asteen koulutuksen saaneiden kysynnän olevan selvässä kasvussa. Tämänsuuntaisia ovat jatkuvasti olleet mm. koulutussuunnittelun neuvottelukunnan tekemät ennusteet Suomen työvoiman tarpeen kehityksestä. Lampinen ja Mäkelä (1995) ovat määrällisessä skenaariossaan Laaja vai suppea ammattikorkeakoulu osoittaneet, että 60 prosentin kou-

lutustavoitteen saavuttaminen on mahdollista, joskin sen taustalla tulee olla suuri työelämän kehittämisprojekti. Heidän mukaansa (s. 16) ammattikorkeakoulut tulee kehittää selkeästi vastaamaan tulevaisuuden tarpeita, mikä edellyttää uudentyyppistä koulutusstrategiaa. Hahmotettu työelämän kehittämisprojekti sisältää tuotantorakenteen voimakkaan kehittämisen suuntaan, jossa sovelletaan nykyistä korkeampaa osaamista. Suurten ikäluokkien poistuminen työmarkkinoilta luo edellytykset suurelle, korkeampaan osaamiseen tähtäävälle muutokselle työelämässä.

Näyttöä tämänsuuntaisesta kehityksestä on olemassa, kun valmistustyötä siirtyy kasvavassa määrin korkeiden työvoimakustannusten vuoksi ulkomaille, mm. Viroon ja Venäjälle. Teollisuuden ja työnantajain keskusliiton suorittaman tutkimuksen mukaan kolmannes teollisuuden rekrytoinnista vuosina 1997 - 1999 tapahtuu teknillisistä korkeakouluista, jos osaavaa uutta työvoimaa on saatavissa. Rungas viides rekrytoinnista tapahtuu ammattikorkeakouluista. Valtaosa rekrytointitarpeesta keskittyy sähkö- ja elektroniikka-alalle. (Koulutusratkaisut teollisuuden osaamistarpeisiin 1997, 20 - 21). Suurin työvoimapula lienee nykyään tietotekniikan insinööreistä. Ylipäättänsäkin näyttää siltä, että korkeatasoisen osaamisen riittämättömyys on taloudellista kasvua hidastava tekijä. Tammikuussa 1998 suurimmat rekrytointivaikeudet Uudellamaalla kohdistuivat atk-asiantuntijoihin (157 henkeä), siivoojiin (128) ja puhelinmyyjiin (50). (Uudenmaan TE-keskus, Työvoiman rekrytointivaikeudet). Elokuussa 1995 suurin ryhmä olivat elektroniikka- ja tietotekniikan insinöörit, noin 500 henkeä (Uudenmaan työvoimapiiri). Tässä näkyy eräänlainen polarisaatioilmiö: pulaa on toisaalta korkeasti koulutetuista high tech-osaajista, toisaalta vähemmän koulutetuista palveluammattien työntekijöistä. Heijastaneeko tämä laajemmin työmarkkinoiden kehityspiirteitä.

Elinkeinoelämän johdon puheenvuoroissa korostuu tavan takaa näkemys tasokkaasta koulutuksesta ja osaamisesta Suomen kilpailukyvyyn vahvuutena ja sen turvaajana. Jossain vai-

heessa muodissa ollut ylikvalifikaatioajattelu ei tunnu oikein sopivan tämän päivän tietoteollisuuden jatkuvaan pulaan osaavista asiantuntijoista.

Sinänsä kysymys työelämän kvalifikaatioiden kehityssuunnasta on kiistelty. Edellä tarkasteltu Suomen kehitys vastaisi rekvalifikaationäkemyistä, jonka mukaan työelämässä vaatimustaso pääosin kasvaisi. Tälle vastakkainen näkemys on ns. työprosessiteorian edustajien dequalifikaationäkemyks, jonka mukaan automaatio pääosin köyhdyttäisi työtehtäviä. Kolmantena näkemyksenä voidaan esittää polarisaationäkemyks, jolle on myös laajaa tukea. Sen mukaan kehitys olisi epäyhtenäistä siten, että työelämän ns. ydintehtävissä pitäisi rekvalifikaatio ja ns. reuna-alueen tehtävissä dequalifikaatio. (Rauhala 1994, 83). Mm. amerikkalaisessa ammattikasvatuskeskustelussa on väitetty, että työpaikkarakente ei tulevaisuudessa radikaalisti muutu. Enemmistö tulevaisuuden ammasteista ei olisi high tech-ammatteja, vaan erilaisia palveluammatteja hoito-, matkailu- ym. aloilla (Redovich 1997, 193).

Johtoajatuksena työelämän asiantuntijuus

Kaikissa kehittyneissä maissa on työelämälle ollut tyypillistä perinteisen työnjaon muuttuminen ja hierarkisuuden vähentyminen. (Kirjonen 1997, 35). Muutos on tuonut asiantuntijuuden keskeiseen asemaan. Asiantuntijuutta ei rajaa ensisijaisesti ammatillinen vakanssi, vaan asia, aihe tai tehtävä- ja ongelma-alue. Asiantuntijuus voi myös tarkoittaa perinteisistä ammasteista irrallista tai niiden ulkopuolelle jäävää osaamista. (Eteläpelto 1992, 21-24). Asiantuntija tarvitsee praktista tietoa, joka on kokemuspohjaista, toiminnallista, henkilökohtaista, kontekstuaalista ja situationaalista, informaalista ja impressionistista. Edelleen hän tarvitsee formaalia tietoa, joka on perinteistä oppikirjatietoa. Uutena tiedostettu tiedon laji on metakognitiivinen tieto, joka ohjaa tarkkaavaisuuden suuntaamista ja hallintaa sekä integroi ja suodattaa formaalin ja praktisen tiedon käyttöä,

ts. toimii eräänlaisena säätelyjärjestelmänä. (Eteläpelto 1997, 96-99).

Asiantuntijan roolityyppeinä Pirttilä (1997, 74 - 76) erottaa tutkijan, innovoijan, diagnostikon, valistajan, simuloijan ja hoivaajan. Tutkijan työssä keskeisiä ovat teoriaperinne, rajattu ongelmanasettelu, systemaattiset työmenetelmät ja tapa esittää työn tulokset raportteina ja artikkeleina. Innovoija kehittää uutta tuotetta, palvelua tai työmenetelmää. Diagnostikon tehtävänä on esittää valmiin ja standardoidun luokitusjärjestelmän pohjalta korjaustoimenpiteitä esillä oleviin ongelmiin. Valistaja auttaa käsittelemään esillä olevia kysymyksiä. Simuloija pyrkii mallintamaan todellisuuden ilmiöitä symbolisesti ja keinotekoisesti. Hoivaaja on ihmisasiantuntija. Ammattikorkeakoulut voivat vastata erityisesti innovoijan, diagnostikon, simuloijan ja hoivaajan tapaisten työroolien asettamiin vaatimuksiin.

Asiantuntijuus ei asetu luontevalla tavalla perinteiseen hierarkiaan, jonka mukaan kouluaste kasvattaa työntekijät, opistoaste työnjohtajat ja korkeakoulu johtajat. Asiantuntijuus ei myöskään rajaudu perinteisiin tiede- ja oppiainerajoihin, vaan edellyttää usein monialaisuutta. Vaikka poikkitieteellisyys on tavoitteena myös tiedekorkeakouluopetuksessa ja tutkimuksessa, lienevät perinteiset tiederajat kuitenkin varsin vahvoja reviierejä. Tässä mielessä ammattikorkeakoululla tietoisien ja tavoitteellisen muutoksen kautta on paremmat mahdollisuudet monialaisuuden toteuttamiseen koulutusohjelmissa kuin tiedekorkeakouluilla.

Young ja Spours (1995, 159 - 160) ovat esittäneet näkemyksensä, että tulevaisuuden asiantuntijalta vaaditaan teknistä kompetenssia, teoreettista perustietoa, jonka avulla ongelmat kytketään laajempaan viitekehukseen, työkokemusta, vastuun etiikkaa, tutkimus- ja innovointikykyä, yrittäjäys- ja asiakastietoisuutta sekä joustavuutta. Tutkimus- ja kehittämistyötä tarvitaan entistä enemmän suuryritysten lisäksi myös PK-yrityksissä, koska yritysten pitää vastata yhä nopeammin muuttuvan markkinakysynnän vaatimuksiin.

Yliopistot tuntuvat kiihkeimmin vastustavan ajatusta, että ammattikorkeakouluissa tehtäisiin tutkimustyötä. Kuitenkin tutkijat ovat todenneet, että tiedon tuottaminen ei enää rajoitu yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin, vaan yhä useammin niistä riippumattomat organisaatiot ovat alkaneet tuottaa tietoa omia tarkoituksiaan varten. Kirjonen arvelee, että yliopistot ja korkeakoulut saattavat menettää monopoliasemansa tiedon tuottamisen ainoina instituutioina. (Kirjonen 1997, 42).

Ammattikorkeakouluilla on myös selvää näyttöä uudenlaisten työelämän vaateiden huomiointamisesta. Esimerkiksi Espoon-Vantaan ammattikorkeakoulun (EVAMK) kaikille aloille yhteisten 10 opintoviikon opintojen sisältönä on monialaisen osaamisen perusta muuttuvassa yhteiskunnassa. Niiden osina ovat orientoituminen EVAMK-opintoihin, yhteiskunta, työelämä ja niiden muutokset sekä ammatillisen osaamisen perusta. Saman ammattikorkeakoulun talouden ja hallinnon koulutusohjelman ammattiopinnot jakautuvat opintokokonaisuuksiin, joita ovat asiantuntijana ja esimiehenä työyhteisössä, one world - many markets, organisaation prosessit, liiketoiminnan kehittäminen ja muutoksen hallinta sekä suuntautumisopinnot. Espoon-Vantaan ammattikorkeakoulun palveluyrittäjyyden koulutusohjelman ammattiopinnot osia ovat ihminen työyhteisön jäsenenä ja kehittäjänä, asiakasuuntaisen palvelun suunnittelu, tuottaminen, markkinointi ja kehittäminen, tulosvastoallinen palveluyrittäjyys, palveluyrittäjyys erilaisissa toimintaympäristöissä sekä vaihtoehdot ammattiopinnot. Ammattikorkeakoulujen opetus ylittää siten perinteisiä rajoja sekä koulutusohjelmien sisällä uusina opintokokonaisuuksina että koulutusohjelmien välillä uusina monialaisina koulutusohjelminä.

Voidaanko työelämän tarpeisiin vastata?

Koulutuksen työelämän suhteesta voidaan esittää kolme perusnäkemystä: teknologis-funktionaalinen, näkemys koulutuksesta ensisijassa persoonallisen ja sosiaalisen kasvun välineenä

sekä bourdieaulainen ristiriitoteoria. Valta-keskustelu nojautuu teknologis-funktionaaliseen näkemykseen, jossa oletetaan työelämän tarpeet määriteltävissä olevaksi. Ammatillinen koulutus on alisteinen työelämälle. Ideaalina on kaipa-alainen erikoistuminen, eräänlainen JOT-koulutus.

Jos koulutus ymmärretään ensisijaisesti persoonallisen ja sosiaalisen kasvun välineeksi, oletetaan, ettei ammattien kvalifikaatiovaatimuksia voida määrittää yksikäsitteisesti. Vuorovaikutus työelämän ja koulutuksen välillä nähdään kahdensuuntaiseksi: myös koulutus voi kehittää työelämää omilla innovaatioillaan.

Koulutuksessa tulee panostaa ydinosaamiseen ja oppimaan oppimiseen. Ristiriitoteorian mukaan työelämän vaatimusten ja koulutuksen välillä on sovittamaton ristiriita. Koulutus tuottaa pysyviä, mutta muodollisia paperikvalifikaatioita työelämän vaatiessa tilannekohtaisia ja todellisia kvalifikaatioita. Tämän näkemyksen mukaan koulutuksen tuottamalla kelpoisuudella sinänsä ei olisi sisältöä. Se toimisi vain helppona ja sovinnaisena kriteerinä työntekijöitä otettaessa. (Bourdieu & Boltanski 1981, 143-144).

Useat työelämän rekrytointia koskevat tutkimukset ovat osoittaneet, että työntekijän yleisillä henkilökohtaisilla ominaisuuksilla ja työkokemuksella on enemmän painoa kuin hankitulla koulutuksella. Esimerkiksi 60 varsinaissuomalaisen yrityksen työhönottajien haastatteluun perustuvassa tutkimuksessa ns. keskitasonkin työtehtävissä suurissakin yrityksissä vain noin 65 prosenttia vastaajista piti koulutusta välttämättömänä. Vastaava osuus pienissä ja keskisuurissa yrityksissä vaihteli 30-40 prosentin paikkeilla. Tärkeimpiä lattiatason ideaalityöntekijän ominaisuuksia olivat mm. luotettavuus, vastuullisuus, täsmällisyys, ihmisten kanssa toimeen tuleminen ja kiinnostus työhön. Näitä pitivät erittäin tai melko tärkeinä lähes kaikki vastaajat, kun vastaavasti ammatikoulutusta piti erittäin tai melko tärkeänä vain 70 prosenttia vastaajista. (Silvennoinen & Piri-lä 1992, 15, 20).

Näin ollen jonkinasteista näyttöä ristiriita-teorian pätevyydestä on olemassa. Mm. työpaikkailmoittelun ja työelämän edustajien eri tilaisuuksissa esittämien rekrytointipolitiikkaa koskevien näkemysten pohjalta näyttäisi siltä, että erityisesti suuret kansainväliset yritykset, joissa arvostetuimmat huippuosaajien työpaikat ovat, painottavat eniten työhön otettavien yleisiä valmiuksia ja kehityskykyisyyttä. Sen sijaan PK-yritykset, jotka eivät voi itse panostaa henkilöstökoulutukseen samalla tavalla kuin suuret yritykset, odottaisivat enemmän täsmäosaamista. Suurten kansainvälisten yritysten odotusten täyttämisen vaatisi nykyisen koulutuspolitiikan toteuttamista, ts. panostamista laaja-alaiseen osaamiseen ja oppimaan oppimisen valmiuksien kehittämiseen. PK-yrityksiin suuntautuva koulutus vaatisi suurempaa räätälöintiä, mikä koulutettavan kannalta olisi suurempi riski. Toisaalta opetushallituksen uusteolistamisprojektin kokemukset osoittavat, että koulutus voisi tarjota merkittävää kehityspanosta alueelliseen elinkeinoelämän kehittämiseen.

Amerikkalainen Weber ym. (1988, 41) ovat määritelleet uuden ammatillisen koulutuksen paradigman. Sille on ominaista johdatus oppimiseen, kun vanha paradigma keskittyy aloittelijan taitojen kehittämiseen erikoistuneisiin töihin. Uudessa paradigmassa keskeistä on prosessi, vanhassa sisältö. Uusi paradigma palvelee ensisijaisesti kasvatusta ja opiskelijan kehitystarpeita, vanha vain työnantajan ja yhteiskunnan tarpeita. Uusi paradigma keskittyy muuttuvaan tietoon, vanha oppimiseen produktina. Tavoitteena on oppimaan oppiminen, entisessä paradigmassa käyttäytymismuutokset. Metodeina ovat yhteistoiminnallinen oppiminen ja kyseenalaistaminen, vanhassa paradigmassa työtehtävänälyysi ja taylorismi. Voi sanoa, että suomalainen ammattikorkeakouluopetus toteuttaa tätä uutta ammatillisen koulutuksen paradigmaa, tosin korostaen työelämälähtöisyyttä. Näin ollen se pyrkii välttämään kummankin ääri näkemysten ongelma-kohtia.

Mitä edellytyksiä ammattikorkeakouluilla on täyttää paremmin työelämän odotuksia kuin

entisellä opistoasteen koulutuksella? Onhan esitetty pelkoja siitä, että vanhaan opistoasteeseen verrattuna käytännön taidot jäisivät liian vähälle huomiolle. Työelämäyhteyksien keskeisyyttä ammattikorkeakouluopetuksen tavoitteissa osoittaa mm. niiden painoarvo vakinaisten toimilupien arvioinnissa, missä suhteet työelämään ovat opettajien koulutustason, alueellisen koulutus- ja palvelutehtävän sekä oppimisympäristön ohella voimakkaimmin painotettu arviointikriteeri. Opiston ja ammattikorkeakoulun eroa sosiaalialalla koskevassa opetussuunnitelmien analyysiin pohjautuvassa tutkimuksessaan Sutinen (1997) toteaa, että:

1. sosiaalialan opistokoulutuksessa nojaututaan eksaktiin tiede- ja tietoperustaan, ammattikorkeakoulussa lähtökohtana on sosiaalialan työtoiminta ja työelämän muutoksen hallinta
2. sosiaalialan opistokoulutuksessa tavoitteena on ammattipätevyys, joka auttaa tiettyjen tehtävien hoitamisessa, ammattikorkeakoulussa tutkinto ei tähtää selvään ammattiin,
3. sosiaalialan opistoasteen koulutuksen ideaalina on empaattinen ja uhrautuva työntekijä, ammattikorkeakoulun ideaalina on työntekijän reflektiivinen ymmärrys,
4. sosiaalialan opistoasteen koulutuksen kriittikkinä voidaan esittää sen olevan uuvuttavan pedanttinen, ammattikorkeakoulun kriittikkinä voidaan todeta sen pohjautuvan hieman epämääräiseen tulevaisuusvisioon.

Työelämysuhteiden kehittämisessä näyttää ammattikorkeakouluissa olevan vielä tekemistä. Satakunnan ammattikorkeakoulua koskevassa Jaatisen (1998, 97) tutkimuksessa opettajat arvioivat väittämien "työelämä arvostaa ammattikorkeakoulun osaamista" ja "työelämän tarpeet sanelevat sen, mitä ammattikorkeakoulu tuottaa" toteutuneen heikommin kuin muiden ammattikorkeakoulun ja ympäristön suhdetta koskevien perusoletusten. Koulutusalojen välillä oli eroja siten, että erityisesti tekniikan opettajat epäilivät muiden alojen opettajia useammin ammattikorkeakoulun osaamisen arvostamista työelämässä.

Terveydenhuoltoalan ammattikorkeakouluopetusta koskevassa kansainvälisessä arvioinnissa harjoittelukenttien työelämän edustajat olivat tyytyväisiä uuteen ammattikorkeakouluopetukseen. He katsoivat opiskelijoiden tietojen olevan aiempaa opistoasteen koulutusta parempia erityisesti arvioinnissa ja tutkimuksessa. Käytännön taitojen kehittämisen toivottiin tapahtuvan kuitenkin enemmän kliinisessä työskentelyssä, mutta niiden korostettiin olevan riittäväällä tasolla. Edelleen pidettiin tärkeänä työelämän edustajien informointia koulutuksessa tapahtuvista muutoksista. (Castledine 1995, 8). Samankaltaisiin johtopäätöksiin päädyttiin sosiaalialan ammattikorkeakouluopetusta koskevassa kansainvälisessä arvioinnissa. Työelämän edustajat korostivat vielä voimakkaammin positiivista muutosta opistoasteeseen verrattuna. He totesivat ammattikorkeakouluopiskelijoilla olevan enemmän asiantuntijuutta, itseluottamusta ja joustavuutta kuin opistoasteen opiskelijoilla. (Boom s.a., 8).

Ammattikorkeakoulut ja elinikäinen oppiminen

Valtioneuvoston hyväksymässä koulutuksen kehittämissuunnitelmassa on korkeakouluopetuksen tavoitteeksi asetettu 60-65 prosentin osuus ikäluokasta. Sitä kritisoidessa on unohdettu, että jo nykyisin tiedekorkeakoulujen, ammattikorkeakoulujen ja opistoasteen aloituspaikkoja on tälle samalle määrälle ikäluokasta, joten kyseessä ei ole mikään dramaattinen muutos. Huomattava osa korkeakoulutason opiskelijoista on aikuisia. Ammatinvaihdon yleistyessä tarve aikuisten uudelleen koulutukseen yleistyy. Työelämässä pankkialan tapaiset rajut muutokset jatkuvat. Näihin saneerauksiin kuuluu entistä useammin erilaisia koulutusta sisältäviä tukipaketteja, jolloin tutkintotavoiteisenkin aikuiskoulutuksen kysyntä kasvaa.

Valtioneuvosto teki 6.2.1997 periaatepäätöksen ikääntyvien työntekijöiden työllisyyden parantamisen edellyttämistä toimenpiteistä. Ongelma on siinä, että muista ikäryhmistä poiketen yli 50-vuotiaiden työttömyys on kokonaisyöllisyyden parantuessakin noussut. Periaate-

päätöksen mukainen Kansallinen Ikäohjelma sisältää myös koulutuksen kehittämisen. Kun uusien ikäluokkien pohjakoulutus on ratkaisevasti parempi kuin vanhempien, on oletettavaa, että sekä valmiudet että asenteet pitkäkestoiseen uudelleen koulutukseen kasvavat voimakkaasti. Mikäli aikuiskoulutuksen tukimuotoja ulotetaan suunnitelmien mukaisesti myös työssäoleviin, tämä myös kasvattaa aikuiskoulutuksen kysyntää. Korkeakoulutason tutkintotavoitteisella koulutuksella on itseisarvoista statusta, joka toimii voimakkaana vetovoimatekijänä verrattuna esimerkiksi työvoimakoulutukseen.

Ammattikorkeakoulut voivat vastata elinikäisen oppimisen asettamiin haasteisiin kehittämällä uusia palveluja. Ne tarjoavat koulutusohjelmia, joissa vanhan opistoasteen tutkinnon suorittaneet voivat täydentää ja ajantasaistaa koulutuksensa, esimerkiksi merkonomista tradenomiksi tai insinööriä ammattikorkeakouluinsinööriksi. Ammattikorkeakoulun erikoistumisopinnot mahdollistavat uudenlaiset ammatillisesti suuntautuneet jatkoopinnot, jotka ovat hyvä työväline uusien työelämää kehittävien koulutustarpeiden tyydyttämiseen. Avoimen ammattikorkeakoulun opintotarjonnalla voidaan vastata myös erilaisiin lisäkoulutustarpeisiin.

Opinnäytetyöt työelämän kehittäjinä

Ammattikorkeakoulun opinnäytetoille asetetaan selvästi erilainen tavoite kuin tiedekorkeakoulujen opinnäytteille. Ammattikorkeakoulun opinnäytetyöt ovat soveltavaa tutkimusta, joiden aiheiden tulee löytyä työelämästä eli tutkimusongelmien tulee nousta käytännöstä. Ammatilähtöiset opinnäytetyöt ovat soveltavia, kuvailevia tutkimuksia tai kehittämistöitä, joissa tieteellisiä tutkimuksia selkeämmin on osoitettavissa yhteydet käytäntöön tutkimusaihetta valittaessa, tutkimusongelmaa muotoillessa ja tutkimustulosten hyödyntämistä kuvattaessa. (Hakulinen 1997, 52).

Hakala korostaa vieläkin voimakkaammin, että

opinnäytetyöskentelyn tulisi ammattikorkeakoulussa hakeutua pääasiassa muille raiteille kuin tieteellisen tutkimuksen tapaiseen tiedon kartuttamiseen. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ja osoittaa opiskelijan valmiuksia soveltaa tietojaan ja taitojaan ammattiopintoihin liittyvissä käytännön tehtävissä. Muita kuin tutkimustyyppisiä opinnäytetöitä voivat olla tilaisuus, tapahtuma, näyttely, messut, markkinointikampanja, tietokoneohjelma, video, tuotekehityssuunnitelma, taideteke, oppimateriaali tai yrityksen perustaminen. (Hakala 1998, 15-21). Muu kuin tutkimustyyppinen opinnäytetyö vaatii kuitenkin ammattikorkeakoulun opettajilta, joilla itsellään on voittopuolisesti kokemusta omissa opinnoissaan tutkimustyyppisestä työskentelystä, uusien ohjaus- ja arviointikäytäntöjen omaksumista. Ammattikorkeakoulun perusidean kannalta on kuitenkin tärkeää, että Lampisen academic driftiksi (ks. viite 3) nimittämä ilmiö ei pääse hallitsemaan opinnäytetyökäytäntöjä (Lampinen 1995, 18).

Esimerkkinä opiskelijoiden oppimistehtävänä toteutetusta monialaisesta kehittämisprojektista voi mainita Espoon-Vantaan ammattikorkeakoulun terveys- ja ravitsemisalalan opiskelijoiden yhdessä toteuttaman Vantaan kaupungin ruokapalveluyksikön ehdottaman Työn iloa-pilotti-projektin. Projekti alkoi kuuden terveysalan ja neljän ravitsemisalalan opiskelijan peruskartoituksella, joka selvitti työniloon ja työstressiin liittyviä tekijöitä sekä keittiötyötä ja sen ominaispiirteitä. Peruskartoitusvaiheessa kartoitettiin toimintaympäristö, mitattiin kohderyhmän työtyytyväisyys sekä keittiöhenkilökunnan todellisia koulutustarpeita. Saatujen tietojen pohjalta tehtiin suunnitelma henkilöstölle järjestettävästä koulutuksesta, jossa paneudutaan oman työn kehittämiseen. Koulutussuunnitelma toteutettiin syksyllä 1997. (Työn iloa 1998).

Espoon-Vantaan ammattikorkeakoulun tutkimuspoliittisessa ohjelmassa tutkimustoiminnan perustana on edistää opiskelijan kasvamista ammatti-ihmisenä kohti osaavaa asiantuntijuutta. Opetus- ja oppimistoiminnan periaatteena on tutkivan työotteen muodostuminen. Tutkimusalueena on ammatillisen asiantun-

tijuuden kehittyminen, joka jakautuu ammatin kehittämiseen, ammattialan muutokseen ja ammatilliseen oppimiseen. Opinnäytetyöt voivat olla soveltavaa tutkimusta, tutkielmia tai kehittämishankkeita. Siten niistä vain osa on luettavissa tutkimuksen piiriin kuuluviksi. Käytännössä eroa yliopistollisen opinnäytteen ja ammattikorkeakoulun opinnäytetyön välillä voi luonnehtia siten, että ammattikorkeakoulun opinnäytetyön pääkriteeri on käyttöarvo työelämässä. Siinä voidaan ja tuleekin esittää muutos- ja kehittämissuunnitelmia vallitseviin käytäntöihin, kehitellä uusia tuotteita ja menetelmiä jne. Tieteellisen tutkimuksen perussääntönähän on, ettei tutkia voi sellaista, mikä ei ole olemassa eikä esitä tutkimustuloksina arvopeusteisia suosituksia.

Viitteet

- 1 Satakunnan ammattikorkeakoulua koskevassa liseniaattityössä Jaatinen (1998, 121-122) toteaa merkittäviä alojen välisiä eroja suhtautumisessa monialaisuuteen. Sosiaali- ja terveysalan opettajista noin 82 prosenttia piti monialaisuutta melko tai erittäin tärkeänä, tekniikan opettajista 41 prosenttia. Aholan ja Nurmen (1998, 43) mukaan toisaalta myös tekniikan alalle hakevat odottavat koulutuksen olevan ammatillisempää kuin sosiaalialan ja kaupan alalle hakevat, jotka odottavat koulutuksen olevan laaja-alaista. Näin ollen tekniikan alan opettajien ja opiskelijoiden ammatikkulttuurisessa näkemyksissä on yhdenmukaisuutta.
- 2 Opiskelijalla oli mahdollisuus valita kullakin koulutusohjelmasta kolmesta vaihtoehdoisesta koulutusohjelmasta, joista yksi sisälsi 100 opintoviikon laajuisen ammatillisen perustutkinnon, yksi 120 opintoviikon laajuisen ammatillisen laajan tutkinnon ja yksi 120 opintoviikon laajuisen jatko-opintotutkinnon. Jatko-opintotutkinnon suorittanut sai korvatuksi noin 40 opintoviikkoa teknikko- tai insinööriopintoihin aiemmilla opinnoillaan. Hänellä oli mahdollisuus pyrkiä myös teknilliseen korkeakouluun, mitä mahdollisuutta osa kokeilussa mukana olleista käyttikin.
- 3 Academic drift -ilmiöllä tarkoitetaan koulutusjärjestelmässä alempana olevien oppilaitosten taipumusta jäljitellä hierarkiassa ylempänä olevia. Opiskelijoissa academic drift voi näkyä si-

ten, että merkittävä osa ammattikorkeakouluista valmistuvista pyrkii jatkamaan opintojaan yliopistoon, jolloin ammattikorkeakouluopinnot joudutaan suunnittelemaan tältä pohjalta ja ammattikorkeakouluista tulee yliopistojen esiaste. (Lampinen 1995, 18).

Lähteet

- AHOLA, S. & NURMI, J. (1998) Koulutusväylät, työmarkkinat ja valikoituminen. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja
- BOOM, C. (s.a.). An Assessment of the Present Situation of Social Sector Polytechnic Experiments in Vantaa, Lahti and Oulu. Julkaisematon moniste.
- BOURDIEAU, P. & BOLTANSKI, L. (1981) The Educational System and the Economy: Titles and Jobs. In Lemert, C. (ed.) French Sociology - Rupture and Renewal since 1968. New York: Columbia University Press.
- Evaluation of Health Care Courses in new Polytechnics in Finland. Julkaisematon moniste.
- ESPOON-VANTAAN ammattikorkeakoulun tutkimusohjelma (1998). Julkaisematon moniste.
- ETELÄPELTO, A. (1992) Tulevaisuuden asiantuntijuuden kehittämiseen. Teoksessa Ekola, J. (toim.) Johdatusta ammattikorkeakoulupedagogiikkaan. Juva: WSOY, 19-42.
- ETELÄPELTO, A. (1997) Asiantuntijuuden muuttuvat määritykset. Teoksessa Kirjonen, J. & Remes, P. & Eteläpelto, A. (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- HAKALA, J. (1998) Opinnäyte luovasti. Kehittämistä tutkimustyön opas. Tampere: Gaudeamus.
- HAKULINEN, T. (1997) Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun monialaisuus - haaste tutkimukselle. Teoksessa Maljojoki, P. (toim.) Yliopettaja ammattikorkeakoulun kehittäjänä. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja C: Tiedotteita 3, 52 - 63.
- JAATINEN, P. (1998) Synergian siemenet ja torajyvät. Tutkimus Satakunnan ammattikorkeakoulun organisaatiokulttuurista. Lissensiaatitutkimus. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.
- KIRJONEN, J. (1997). Asiantuntijaksi työelämään. Teoksessa Kirjonen, J. & Remes, P. & Eteläpelto, A. (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Koulutusratkaisut teollisuuden osaamistarpeisiin (1997). Teollisuuden henkilöstö- ja koulutus-tarvetutkimus. Teollisuuden ja työnantajain keskusliitto.
- LAMPINEN, O. (1995) Ammattikorkeakoulujen kehittämisen vaihtoehdot. Teoksessa Lampinen, O. (toim.) Ammattikorkeakoulut - vaihtoehto yliopistolle. Tampere: Gaudeamus.
- LAMPINEN, O. & Savola, M. (1995) Ammattikorkeakoulujen syntyvaiheet Suomessa. Teoksessa Lampinen, O. (toim.) Ammattikorkeakoulut - vaihtoehto yliopistolle. Tampere: Gaudeamus, 26 - 80.
- PIRTTILÄ, I. (1997) Teoria, markkina-analyysi ja futurologinen silmä eksperttityden ehtoina. Teoksessa Kirjonen, J. & Remes, P. & Eteläpelto, A. (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 73 - 82.
- RAUHALA, P. (1994). Teknillisen alan joustavan koulutusrakenteen kokeilu kehittämisshankkeena. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 397.
- REDOVICH, D. (1997) Jobs in the 21st Century, Are Labor Market Needs changing. In Lasonen, J. (ed.) IVETA 97 Conference Proceedings. Jyväskylä: Institute for Educational Research, University of Jyväskylä.
- SILVENNOINEN, H. & PIRILÄ, A. (1992) Lattiatason ideaalityöntekijä. Työpoliittinen aikakauskirja 4/92.
- SUTINEN, J. (1997) Opistosta ammattikorkeakouluksi. Espoon-Vantaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja A 10.
- Työn iloa. Monialaisia oppimistehtäviä (1998). Espoon-Vantaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 4.
- Uudenmaan TE-keskus (1998) Työvoiman rekryointivaikkeudet/ Tammikuun 1998 tilanne
- Uudenmaan työvoimapiiri (1995) Työvoiman rekryointivaikkeudet. Raportti 3/95.
- WEBER, J. & Puleo, N. & Kurth, P. & Fisch, M. & Schaffner, D. (1988). The Dynamics of Secondary Vocational Classrooms. The National Center for Research in Vocational Education. The Ohio State University, Columbus, Ohio. ERIC ED 279090.
- YOUNG, M. & SPOURS, K. 1995. A New Vocationalism? Reflections on the Finnish Polytechnics. In Heikkinen, A. (ed.) Vocational Education and Culture - Europeans Prospects from Theory and Practise. Ammattikasvatussarja 12. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Artikkeli saapui toimitukseen 1.6.1998. Päätoimitaja ja toimitus tekivät julkaisupäätöksen 14.8. toimituskunnan jäsenten puolelta julkaisemista.